

Van Jan geleerd

Arie van Deursen
Technische Universiteit Delft

15 februari, 2009

*‘En nu schrijf je zeker aan een proefschrift,’
zei Beerta. Hij keek Maarten versend aan.
‘Ik schrijf geen proefschrift.’
‘Schrijf je geen proefschrift?’
‘Dat hebt u toch ook niet gedaan?’
Beerta glimlachte. De ironie was nu duidelijk.
‘Ik ben een heel slecht voorbeeld.
Ik zou niet graag zien dat je je daaraan spiegelde.’*

J.J. Voskuil, Meneer Beerta. Het Bureau I

Vanmiddag had ik het genoegen weer een hoofdstuk van een van mijn AiO's door te mogen nemen. Een leuk, inhoudelijk klusje, dat heel wat concentratie vergt. Mocht die er even niet zijn, dan is de makkelijkste oplossing te denken dat het stuk wel goed is, en dat vriendelijk aan de AiO te mailen.

Maar goed is dat niet, want de AiO heeft er niets aan en de tekst wordt er niet beter van. Ik dwing me zelf dan te denken aan Jan Heering, en aan de manier waarop hij destijds mijn stukken onder handen nam. Zwartgeblakerd kwamen ze terug, en Jan rustte niet tot alles piekfijn in orde was.

Dat gaat dan niet alleen om de grote lijn, maar ook om schijnbare details zoals punten, komma's, spelfouten, "which" versus "that", het gebruik van "etc." (daar hield Jan niet van, doe dan liever "and so on"), enz. Jan wist alle fouten te vinden. Ook in formules was Jan rücksichtslos: ogenschijnlijk irrelevante details als een niet gedefinieerde i of N werden altijd aangestreept. Subscripts of superscripts waren zelden goed.

Bijzonder verdacht waren ook plaatjes. In elk figuur stonden diverse fouten, om over de caption maar te zwijgen. Kloppen alle lijnen? Waarom staan ze er eigenlijk? Waarom is dit een vierkant en dat een rondje? Wat betekent de grijze kleur? Is het plaatje eigenlijk wel nodig? Wie zich de gewoonte aanleert om alle details in elk plaatje te bestuderen haalt heel wat boven water. En ja, Jan leest ook voetnoten.

Een onhelder begrippenkader vormde een ander punt van aandacht. Zijn alle begrippen gedefinieerd? Hoe verhouden de definities zich tot de standaardliteratuur? Wat betekent die definitie eigenlijk precies? Bedoel je werkelijk dat \LaTeX geen domein-specifieke taal is? En wat betekent "usual" in de definitie? "Oftent"? Jan was niet snel tevreden.

Ook de in een artikel gemaakte claims of bevindingen kregen de volle aandacht. Soms gebruikte ik "seems" in een conclusie. Was het inderdaad slechts schijn? Bedoelde ik dan soms dat het niet waar was?

Nu mogen veel van dit soort wijzigingen misschien onbelangrijk en muggenzifterij lijken. Het tegendeel is waar. Het is me herhaaldelijk overkomen dat het aanpassen van dergelijke details leidt tot een nieuwe opzet van het artikel: een ongedefinieerd begrip vraagt om een sectie "Background", een loshangende gedachte om een "Discussion"-sectie, of een niet-gedefinieerde pijl in een figuur maakt het noodzakelijk een complete extra sectie op te nemen waarin de ontbrekende stap alsnog wordt uitgelegd.

Bovendien is wetenschap uitermate competitief: bij de topconferenties in de informatica wordt maar een fractie van de inzendingen aanvaard voor publicatie: de rest valt af. Elk niet kloppend detail kan het vertrouwen van de reviewer in de kwaliteit van het artikel ondermijnen, en zo de kansen van het paper doen verdampen.

Jan nam overigens niet alleen geschreven tekst kritisch door: ook bij presentaties lette hij goed op. Uit pure belangstelling deelde hij dan vriendelijk mee dat hij er niets van snapte. Of dat wat op de huidige slide staat in tegenspraak was met een vorige, en of ik dat misschien kon uitleggen. Zijn vragen waren altijd even vriendelijk als raak. Soms zo raak dat van de strekking van het verhaal weinig meer heel bleef. Maar Jan wilde alleen maar weten hoe het zat, en stelde als vanzelfsprekend vragen die anderen niet zagen of niet durfden te stellen.

Een enkele keer kreeg ik een document terug met maar weinig opmerkingen. Dit was dan doorgaans slecht nieuws: Het stuk was zo slecht dat Jan al op de eerste bladzijde moest vaststellen dat verder lezen geen zin had. Hij kon er niets mee, maar daar moest ik me vooral niets van aantrekken.

Jan had, zelf niet gepromoveerd, een duidelijke mening over proefschriften. De hoogste kwaliteit wordt bereikt door te publiceren in tijdschriften, en dat is dan ook waar Jan zich op richtte. Zo'n tijdschriftartikel doorgaat heel wat revisies, die elk door de auteurs zeer zorgvuldig geschreven en doorgenomen worden (zeker door Jan!), en die ook nog eens door diverse reviewers uitgebreid gelezen en becommentarieerd worden. Teksten waar zoveel werk in zat nog eens aanpassen voor een proefschrift vond Jan ongehoord. Promoveren was prima, maar dan alleen op basis van gebundelde artikelen die zonder ook maar een enkele wijziging werden overgenomen. Ikzelf heb me er niet aangehouden, maar artikelen bundelen is precies wat ik tegenwoordig alle AiO's die ikzelf begeleid met klem adviseer.

Zo belanden wel meer adviezen van Jan bij Delftse studenten en promovendi. Geen topkwaliteit zonder de Jan-test, waarbij elke komma kloppen moet, houd ik ze dan voor. En zo hebben niet alleen ikzelf, maar ook zij, een hoop van Jan geleerd.

*Beste Jan,
Heel hartelijk dank voor je wijze woorden,
de vele gesprekken over het weerbericht van D-Day,
de software crisis, formele methoden,
Turing award winnaars, de impedance mismatch,
de geschiedenis van programmeertalen,
en alle andere onderwerpen.
Het waren prachtige tijden!!
Heel veel plezier in de vrije tijd van je pensioen!
– Arie*